

OCHRANA DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ V PROJEKTECH EU

Miloslav Špunda

Anotace

Příspěvek se zabývá problematikou duševního vlastnictví ve vědecko-výzkumných projektech se speciálním zaměřením na projekty EU. Probírá charakteristiku a typy projektů, předmět duševního vlastnictví obecně a formální možnosti jeho ochrany. Je probírána problematika duševního vlastnictví při řešení projektů a ochrana duševního vlastnictví v projektech.

Klíčová slova

duševní vlastnictví, ochrana duševního vlastnictví, projekty rámcových programů eu, grantová dohoda, konsorciální smlouva

Úvod

Tento příspěvek je určen koordinátorům a partnerům v projektech, kde se s problematikou duševního vlastnictví a jeho ochrany setkávají při jejich řešení. Výsledky projektu, které v praxi často znamenají nové způsoby řešení, dosud neužívané a nepublikované, nové pracovní postupy a další věci, např. nové know-how malého či středního podniku, který je partnerem v projektu, jsou obecně předmětem duševního vlastnictví (intellectual property – IP).

Při řešení projektu, ale i po jeho dokončení, je třeba mít vyjasněny otázky práv k duševnímu vlastnictví (intellectual property rights – IPR), které při řešení vzniklo. Tomuto problému je nutno věnovat pozornost ještě před zahájením projektu tak, aby otázky práv k vzniklému duševnímu vlastnictví byly vzhledem k jednotlivým partnerům (řešitelům) projektu zcela zřejmé a z právního hlediska řešené. Postup, kdy problémy práv k vzniklému duševnímu vlastnictví jsou řešeny až při práci na projektu, v průběhu jeho řešení, mohou vést ke konfliktům a být na překážku zdárnému dokončení projektu.

Způsob, jakým je tato problematika v návrhu projektu řešena a ošetřena, může mít významný vliv na jeho přijetí či nepřijetí. Některé pojmy a jejich definice uvedené dále mají užší platnost, tedy jen pro rámcové programy EU. Jsou však vodítkem pro řešení otázek duševního vlastnictví i v jiných typech projektů.

Předmět duševního vlastnictví

Obecně duševním vlastnictvím (IP) rozumíme nehmotný statek, který je výsledkem intelektuální (duševní) činnosti. Tento nehmotný statek pak může být předmětem práva k duševnímu vlastnictví. Duševní vlastnictví je pak chráněno okamžikem získání tohoto práva (např. u vynálezu udělením patentu).

Způsoby nabytí práva k duševnímu vlastnictví (IPR) je nutno rozlišit, tohoto práva lze nabýt buď formálně (formální procedurou, např. patentová přihláška)

nebo neformálně (bez žádosti o registraci, např. autorské dílo je chráněno autorským právem).

Předmětem formálního způsobu ochrany (IPR) může být:

- technické řešení (IP) (patent, užitečný vzor),
- označení (IP) (ochranná známka),
- estetické řešení (IP) (průmyslový vzor).

Předmětem neformálního způsobu ochrany (IPR) může být:

- dílo (vědecké, umělecké, literární, atd.) (IP) (je chráněno autorským právem),
- skutečnost technické, výrobní či obchodní povahy (know-how) (IP) (chráněno obchodním tajemstvím).

Probereme nyní stručně výše uvedené pojmy IPR, jejichž znalost je při návrhu projektu, ve smyslu řešení práv k duševnímu vlastnictví, nezbytná.

Patentem je chráněn vynález (podmínkou novost, průmyslová využitelnost) s dobou trvání ochrany nejdéle 20 let. Formálně je třeba podat patentovou přihlášku (Úřad průmyslového vlastnictví ČR), tím je možno získat udělení národního patentu. Podobně lze získat patent evropský (EPO – European Patent Office) nebo mezinárodní (PCT – Patent Cooperation Treaty).

Užitečným vzorem je chráněno technické řešení (podmínkou novost, přesahuje rámec běžné odbornosti, průmyslová využitelnost) s dobou ochrany 4 roky (max. 10 let). Formálně je zde užita přihláška užitečného vzoru, kde je uplatněn registrační princip, není tedy předem zkoumáno kritérium novosti a tvůrčí úrovně. Podobně jako u patentu lze získat národní užitečný vzor či mezinárodní užitečný vzor (zde je uplatněna prioritní lhůta 12 měs. pro podání užitečného vzoru jednotlivě v dalších zemích).

Ochrannou známkou je chráněno označení (požadována rozlišovací schopnost a grafické vyjádření tohoto označení), doba ochrany je 10 let. Formálně je nutno podat přihlášku ochranné známky u národního úřadu. Je možná i komunitární registrace EU (OHIM – Office of Harmonization in the Internal Market) nebo registrace mezinárodní (WIPO – World Intellectual Property Organization).

Průmyslovým vzorem je chráněn vzhled výrobku (jeho linie, tvar, struktura, aj.) s dobou trvání ochrany 5 let (tato doba je obnovitelná, max. 25 let). Podobně jako u ochranné známky je možná národní, komunitární či mezinárodní registrace (u těchto institucí).

Autorským právem je chráněno autorské dílo (vědecké, umělecké, literární, atd.), ochrana vzniká okamžikem vytvoření díla spontánně, tedy bez registrace. Doba ochrany autorským právem je po dobu života autora, po jeho úmrtí pak ještě 70 let.

Obchodním tajemstvím jsou chráněny skutečnosti technické, výrobní či obchodní povahy (know-how), tato ochrana trvá do doby odtajnění, není třeba žádné registrace (viz Obchodní zákoník Zákon č. 513/1991 Sb.)

Dalším důležitým pojmem, se kterým se v souvislosti s IPR setkáváme je licence. **Licence** je oprávnění poskytnuté nabyvateli licence vlastníkem IPR

v daném rozsahu, území a čase. Může být buď **výhradní**, kdy se poskytovatel vzdává možnosti využívat předmět licence a práva poskytnout ji jinému, nebo **nevýhradní**, kdy si poskytovatel podrží právo nakládat s předmětem licence v plném rozsahu.

Duševní vlastnictví při řešení projektů

Problematika duševního vlastnictví v projektech rámcových programů EU je dobře propracovanou oblastí, která může sloužit jako model pro jiné typy projektů (např. projekty strukturálních fondů, EHP/Norsko a další).

Pro projekty rámcových programů jsou k dispozici Pravidla účasti (Rules for Participation), kde jsou formulovány a řešeny i otázky ochrany duševního vlastnictví. Tato Pravidla mají formu nařízení EP a Rady, mají tedy obecnou právní závaznost. Jsou zde zavedeny základní IPR instituty jako stávající a nové znalosti, dále ochrana, využití a šíření nových znalostí včetně přístupových práv k IP.

Smluvními podklady v případě rámcových programů jsou grantová dohoda a konsorciální smlouva (event. ad hoc smlouva o IPR). Pro vytvoření grantové dohody je podkladem modelový tvar této smlouvy (MGA – Model Grant Agreement), který obsahuje i specifická ustanovení pro IPR. Pravidla účasti i MGA pak obsahují ustanovení o Konsorciální smlouvě (CA – Consortium Agreement) mezi partnery a náležitostech ve vztahu k IPR v této smlouvě.

Důležitým pojmem jsou zde **stávající znalosti** (IP) v projektu. Stávajícími znalostmi účastníka (partnera) projektu se rozumí jeho IP před přistoupením ke GA (Grantová dohoda). Partner obvykle zpřístupní jen znalosti potřebné pro řešení projektu, event. pro následné využití nových znalostí (je-li zde užití stávajících znalostí nutnou podmínkou). Zpřístupnění znalostí je nutno předem definovat ve smlouvě před započítáním projektu (např. v CA nebo ad hoc smlouvě pro tento účel).

Nové znalosti v projektu jsou vlastnictvím partnera, který provedl práci, z níž vzešly (toto obecně neplatí v projektech Research for SMEs). Výjimky zde mohou vzniknout:

- spoluvlastnictvím (práce více partnerů, podíly nelze určit),
- nová znalost je výsledkem výzkumu ve prospěch specifických skupin (např. MSP),
- smluvní úpravou spoluvlastnictví.

Podmínky výkonu vlastnických práv k novým znalostem jsou obvykle součástí konsorciální smlouvy nebo zvláštní smlouvy (např. JOA – Joint Operating Agreement). Pokud nejsou podmínky výkonu vlastnických práv předem smluvně ujednány, postupuje se v případě rámcových programů podle subsidiárního (podpůrného) režimu, který je založen na MGA (modelová grantová dohoda). Při převodu vlastnictví nových znalostí vzniká povinnost převést i závazek je chránit, využívat a šířit (obvyklé podmínky pro řešení projektu a využití jeho výsledků).

Podmínky převodu vlastnických práv k novým znalostem zahrnují povinnost uvědomit ostatní partnery projektu o zamýšleném převodu 45 dní předem (což může být v konsorciální smlouvě stanoveno jinak). Povinností poskytovatele je též sdělení informace o nabyvateli ostatním partnerům, jejich námítky jsou možné do 30-ti dnů. Předem lze smluvně stanovit (např. v CA), že jeden z partnerů je oprávněn převádět nové znalosti na třetí stranu (mimo projekt) bez předchozího informování partnerů (např. na nadřízenou instituci apod.).

Přístupová práva (Access Rights) definují přístup ke stávajícím i novým znalostem. Systémem přístupových práv si partneři projektu vzájemně umožňují tyto znalosti využívat. V některých případech jde o povinné umožnění přístupu v předem určených případech (např. pro realizaci projektu a využití nových znalostí). Existuje tzv. minimální režim přístupových práv, který je specifikován v MGA.

Ochrana duševního vlastnictví v projektu

Hlavním nástrojem pro řešení otázek duševního vlastnictví v projektech a jeho ochrany je **konsorciální smlouva (CA – Consortial Agreement)**. Tato smlouva řeší vnitřní záležitosti konsorcia (tvořeno partneři – řešiteli projektu, včetně koordinátora, který je též partnerem) a doplňuje grantovou dohodu (GA). Evropská komise zde, na rozdíl od GA, není smluvním partnerem.

CA obvykle zahrnuje otázky organizace konsorcia, rozhodovacích procedur, distribuce finančního příspěvku partnerům, **práva k duševnímu vlastnictví (IPR)**, řešení konfliktů při práci na projektu, aj. Neexistuje oficiální model této smlouvy, postupuje se obvykle podle již užitého vzoru, je možno užít nástroje pro ověření vhodnosti náplně navrhované smlouvy (Checklist for CA). Dostupné jsou též modelové příklady konsorciální smlouvy (např. DESCA pro Specifický program Spolupráce a další). Při koncipování CA či jiné smlouvy řešící otázky IPR je nutná odborná právní pomoc.

Přístupová práva ke stávajícím znalostem nutná pro budoucí přístup při řešení projektu partneři v CA předem definují. Přitom jsou explicitně vymezeny ty znalosti, ke kterým bude umožněn přístup (s event. vyloučením těch znalostí, k nimž přístup umožněn nebude). Pro zdárný průběh řešení projektu je nutno do CA vložit ustanovení o mechanismu jednání, pokud bude třeba úprav přístupových práv v průběhu řešení projektu.

Důležitá je otázka přístupových práv ve vztahu k **sublicencím**. Udělení přístupových práv obecně nezahrnuje pro příjemce právo udílet sublicenci (např. mateřské společnosti či přidruženým subjektům). Souhlas s tímto postupem může být udělen v CA (či jiné ad hoc smlouvě). Souhlas se přitom může týkat jen nových znalostí, jen dané kategorie subjektů, apod., omezujících podmínek může být více. Vlastník stávajících či nových znalostí není omezen v poskytování licencí třetím subjektům (mimo projekt), podmínkou je zde respektování obligatorních přístupových práv (minimální režim).

Ochrana nových znalostí se děje formou některého z IPR, jinak je nutno aspoň informovat EK před jejich šířením (EK zde převezme vlastnictví jménem Unie). Před zajištěním ochrany IP je nutno řešit otázku mlčenlivosti o nových znalostech, která může být řešena Smlouvou o utajení nových znalostí (Confidentiality Agreement), jako dodatek k CA.

Úhrada nákladů IPR v projektech je často diskutovanou otázkou. V případě rámcových programů lze tyto náklady částečně hradit z prostředků Unie (kategorie tzv. dalších činností, která není taxativně vymezena. Souvisí s kritérii uznatelnosti nákladů (jsou specifikovány v Pravidlech účasti) a musí vzniknout v době realizace projektu.

Obvykle jde o aktivity přímo souvisící s IP, jako:

- patentové rešerše,
- právní poradenství,
- licenční poplatky třetí straně (pokud přístup ke znalostem je nezbytný pro řešení projektu),
- ne marketingové aktivity (obecně nejsou uznatelnými náklady), např. propagace využívání nových znalostí.

Tyto otázky financování IPR lze upravit v průběhu kontraktačních jednání s EK ve fázi přípravy grantové dohody.

Finanční příspěvek Unie může být po specifikaci nákladů na IPR a jejich klasifikaci jako další činnosti až 100% uznatelných nákladů. Musí být přitom splněna podmínka neziskovosti finančního příspěvku Unie. Výše příspěvku na IPR nesmí v součtu s celkovými příjmy projektu překročit celkové uznatelné náklady. Jinak je příspěvek Unie o tuto částku snížen.

Literatura

[1.] Špunda, M.: Právní a formální náležitosti programů EU, MEDSOFT'2009, Creative Connections s.r.o., 2010, s. 149–154, ISBN 978–80–904326–0–4

Kontakt:

Doc. Ing. Miloslav Špunda, CSc.

Ústav biofyziky a informatiky UK 1. LF

Kateřinská 32, Praha 2

E-mail: miloslav.spunda@lf1.cuni.cz